

”Mikä ois mun juttu” – Nuorten toisen asteen koulutusvalinnat ja sukupuolittuneet polut

Jenni Lahtinen, Tommi Hoikkala & Sinikka Aapola-Kari,
Nuorisotutkimusseura

Nuoret pohtivat koulutusvalintojen veto- ja työntekijöitä yksilöllisten elämäntilanteidensa kokonaisuuksissa.

Suomessa koulutuksen ja työelämän sukupuolen mukainen segregaatio on poikkeuksellisen voimakasta. Miesten ja naisten eriytyminen eri aloille alkaa jo siirryttäessä peruskoulusta toiselle asteelle. Purkutalkoot-hankkeessa on tarkasteltu tähän siirtymään liittyviä nuorten koulutusvalintoja ja niiden taustatekijöitä. Hankkeen tavoite on lieventää ja purkaa koulutuksen sekä työelämän sukupuolen mukaista segregaatiota tuottamalla tietoa segregaatioon liittyvistä ilmiöistä, sukupuolittuneista ammattikäsitteistä, nuorten tasa-arvonäkemyksistä ja koulutusvalintaprosesseista. Tutkijat lähestyivät aihetta monimenetelmäisesti laadullisten ja määrällisten aineistojen sekä aikaisemman kirjallisuuden kautta.

Purkutalkoot -hanke suosittelee

Koulutus- ja ammattitöihin vaikuttaa laaja joukko yksilö-, yhteiskunta- sekä organisaatiotason tekijöitä, jolloin segregaation purkaminen vaatii sekä poliittisia että käytännön toimenpiteitä niin koulutuksessa kuin työelämässä että nuorisotyössä ja vapaa-ajan toiminnassa.

1. Perustetaan valtakunnallisesti koordinoitu hanke, joka yhdistää työ- ja elinkeinoelämän sekä koulutuksen järjestäjät alueellisesti strategiseen yhteistyöhön segregaation purkamiseksi.
2. Käynnistetään ohjauksen ja ohjauksen koulutuksen tutkimus- ja kehittämishanke, jossa ohjausta kehitetään kokonaisvaltaisesti kaikilla koulutusasteilla, TE-toimistoissa, Ohjaamoissa sekä muissa ohjauspalveluja tarjoavissa organisaatioissa.
3. Tiivistetään oppilaitosten ja huoltajien yhteistyötä nuorten valintojen monipuolistamiseksi.

4. Otetaan segregaaation purkaminen sekä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus läpäiseviksi teemoiksi koulutuspoliittisessa selonteossa, tasa-arvoselonteossa, korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelmassa sekä jatkuvan oppimisen kehittämishankkeessa.
5. Hyödynnetään TET jaksoja nykyistä aktiivisemmin sukupuolittuneiden ammattikäsitteiden purkamisessa.
6. Tuetaan perusopetuksessa olevan ikäluokan monipuolista ja sukupuolistereotyyppisistä vapaata vapaa-ajantoimintaa sekä koulujen kautta että oppilaitosten ulkopuolella.
7. Haastetaan mediatoimijat ja muut viestijät lisäämään sisältöihinsä monipuolisempia ammatillisia esikuvia.
8. Luodaan pitkäjänteinen mediakampanja, jossa sukupuoleen ja muihin eroihin liittyviä stereotyyppisiä puretaan nuoria puhuttelevalla tavalla.
9. Segregaation purkamiseksi sekä sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisäämiseksi tarvitaan lisää tutkimusta, joka nivotaan käytännön työhön ja poliittiseen päätöksentekoon.

Katsaus kirjallisuuteen

Segregaation selittämiseksi on syntynyt useita teorioita ja lähestymistapoja, jotka eroavat toisistaan tieteenfilosofisilta lähtöolettamuksiltaan sekä sen mukaan, pyrkivätkö ne selittämään segregaaatiota yksilön, yhteiskunnan vai organisaatioiden näkökulmasta. Valittu lähestymistapa vaikuttaa siihen, miten segregaaatiota tulkitaan sekä näkemyksiin siitä, mitä – jos ylipäänsä mitään – segregaaatiolle voisi tai pitäisi tehdä.

Sukupuolittuneet koulutus- ja työmarkkinat sekä sukupuolten väliset palkkaerot ovat muotoutuneet osana maatalousvaltaista yhteiskuntarakennetta ja myöhemmin hyvinvointivaltion kehitystä. Naisten ja miesten töiden eriytymiseen, yhteiskunnalliseen arvostukseen ja palkkaukseen liittyy monitasoisia valtakytköksiä, poliittisia intressejä ja symboliikkaa, eikä palkkaeroja tai segregaaatiota voida ratkaista ymmärtämättä näitä kytköksiä.

Käsitykset sukupuolista ja sukupuolille sopivista ammateista noudattavat edelleen perinteisiä ja-koja. Erityisesti lastenhoitoa ja hoivaa koskevat oletukset sukupuolirooleista näyttävät säilyneen ja ohjaavan miehiä ja naisia eri aloille. Nuorten ammattikäsitteiden muotoutumisen osalta kirjallisuudessa on nostettu esiin esikuva-ammattilaisten ja heitä koskevien mielikuvien merkitys.

[Katso video ja ammattikäsitteitä ravis-televia meemejä hankkeen kotisivuilta.](#)

Segregaatioon vaikuttamisen keinot tiivistyvät Suomen ja muun Euroopan kontekstissa lukuisiin koulutus- ja työpoliittisiin toimenpiteisiin, tutkimus- ja kehittämishankkeisiin sekä kouluissa ja työpaikoilla toteutettuihin tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin. Ongelmaksi näyttää muodostuvan hyvien käytäntöjen levittäminen ja juurruttaminen sekä toisaalta hankkeiden toimenpide-ehdotusten toimeenpano, seuranta ja vaikutusten arviointi.

Epätyypilliseen valintaan yhteydessä olevat tekijät

Nuoret tekevät eniten sukupuolelleen tyypillisiä valintoja siirtyessään perusasteelta toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. Ammatillisen koulutuksen alat ovatkin hyvin sukupuolittuneita ja tasa-aloilta vaikuttavien koulutusalojen sisällä on sukupuolittuneita 'taskuja', jotka korostavat koulutuksen sukupuolen mukaista segregatiota entisestään. Poikien epätyypilliset valinnat keskittyvät kapeasti sosiaali- ja terveystaloille, jossa ensihoidon osamisala muodostaa mainitun maskuliinisen taskun. Tyttöjen epätyypilliset valinnat jakautuvat sen sijaan useammalle alalle. Epätyypilliset valinnat ovat sekä miehillä että naisilla yleisempiä vanhemmissa ikäryhmissä. Sukupuolesta riippumatta maahanmuuttotausta näyttää lisäävän nuoren todennäköisyyttä valita naisvaltainen hoiva-ala, mikä herättää kysymyksen, otetaanko nuoren yksilöllisiä kykyjään riittävästi huomioon. Erityisesti samaa sukupuolta olevan vanhemman epätyypillinen koulutusvalinta ennustaa voimakkaasti lapsen epätyypillistä valintaa. Analyysin perusteella vaikuttaa myös siltä, että nuorten valinnat mukailevat alueiden koulutus- ja työmarkkinatarjontaa. Epätyypillisiksi katsotut vapaa-ajanvieton tavat lisäävät epätyypillisten koulutusvalintojen todennäköisyyttä.

Samaa sukupuolta olevan vanhemman epätyypillinen koulutusvalinta ennustaa voimakkaasti lapsen epätyypillistä valintaa

Nuorten tasa-arvoa koskevat näkemykset

Suomalaiset nuoret pitävät sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa tärkeänä ja myönteisenä asiana ja sitä kannattaa selkeästi valtaenemmistö suomalaisista nuorista. Tasa-arvon toivotaan vahvistuvan tulevaisuudessa. Nuoret pitävät ammattialojen sukupuolen mukaista segregatiota jossain määrin ongelmana. Yli puolet nuorista naisista, mutta vain kolmannes nuorista miehistä kannattaa sukupuolen mukaisen segregatiion lieventämistä. Vaikka valtaenemmistö nuorista kannattaa sukupuolten tasa-arvoa laajasti, merkittävä osa nuorista ajattelee edelleen naisten roolin liittyvän ensisijaisesti lasten hoitamiseen. Lisäksi osa nuorista arvelee sukupuolella olevan vaikutusta eri alojen asiantuntemukseen. Oppilaitoksissa on kyselyjen perusteella melko hyvä tasa-arvotilanne, mutta tasa-arvon kannalta haitallisia ongelmia, kuten sukupuoleen perustuvaa häirintää, kiusaamista ja syrjimistä, esiintyy oppilaitoksissa edelleen.

Nuorten koulutusvalinnat ja sukupuolittuneet ammattikäsitteet

Nuorten koulutusvalinnat ovat prosesseja, joissa merkityksellisiä ovat niin oma koulu- menestys ja kuva omista taipumuksista kuin kaverit, perhe ja perheen resurssit, harrastukset, paikalliset sekä yhteiskunnalliset sosiaaliset ja kulttuuriset ilmiöt, rakenteet ja käytännöt sekä alueelliset tekijätkin. Mainitut tekijät muodostavat nuorten *sosialisaatiomaisemien* kontekstien, jotka ovat läsnä nuorten pohtiessa toisen asteen koulutusalojen *työntö- ja vetotekijöitä*. Jokin ala voi houkutella ja vetää puoleensa, jokin toinen ala puolestaan työntää luotaan pois. Nuorten omien sosiaalisten maailmojen eri tekijät painottuvat vaihtelevalla tavalla heidän kertomuksissaan.

Työntö- ja vetotekijöiden punninta voi olla tietoinen tai tiedostamaton, huonosti sanoitettu prosessi tai jotain tarkasti määrittelemätöntä näiden väliltä. Vaikka osa nuorista tekee pitkäjänteisiä koulutusvalintoja tähdäten tiettyyn ammattiin, moni miettii seuraavaa opiskelupaikkaansa melko pikaisten ja pinnallisten vaikutelmien pohjalta. Sukupuoli on yleensä niin itsestään selvä tekijä nuoren tehdessä koulutusvalintaansa, ettei sitä edes sanallisteta.

Koulujen opinto-ohjaus on merkittävä osa koulutusvalinnan prosessia. Oppilashaastatteluiden perusteella vaikuttaa siltä, että ohjauksen käytännöt perustuvat liialti sukupuolille tyypillisiksi katsottuihin tulevaisuuden näkymiin. Moninaisuuden tiedostavan ohjauksen osalta eri hankkeissa tuotetut hyvät käytännöt eivät ole juurtuneet ohjauksen perusteisiin, ja jäävät nykyisellään liian usein yksittäisten opettajien sekä opojen kiinnostuksen varaan.

Tutustuminen ammattikäytäntöihin ja harjoittelu ammattitehtäviin ovat osa alojen työntö- ja vetotekijöiden punnintaa. Sukupuolittuneet mielikuvat ja toimintakäytännöt ovat edelleen yleisiä työpaikoilla sekä oppilaitoksissa ja saattavat vaikuttaa nuorten koulutustoiveisiin, työnantajien palkkauskäytäntöihin ja yksittäisten työtehtävien jakamiseen. Hankkeen tuloksista käy ilmi, että poikien ja miesten kouluissa ja työpaikoilla kohtaamat ennakkoluulot ja sukupuolittunut häirintä pitäisi tunnistaa entistä paremmin.

Hankkeen julkaisut

Hoikkala, Tommi & Aapola-Kari, Sinikka & Lahtinen, Jenni (2019) Nuorten toisen asteen koulutusvalinnat - mitkä mekanismit tuottavat epätyypillisiä valintoja? Policy brief 14/2019. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=31901>

Lahtinen, Jenni (toim.) (2019) "Mikä ois mun juttu" – Nuorten koulutusvalinnat sosiaalisuomaisemien kehyksissä. Purkutalkoot-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminta, saatavilla <https://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-805-2>

Lahtinen, Jenni & Tanhua, Inkeri (2019) Sukupuolittuneet ammattikäsitteet yksi ammatillisen segregaaation syy. Blogi: Tietokäyttöön! Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. <https://tietokayttoon.fi/ajankohtaista/blogi/-/blogs/sukupuolittuneet-ammattikasitukset-yksi-ammatillisen-segregaaation-syy>

Murto, Virve & Vieno, Atte & Inkinen, Alina & Reinikainen, Rasmus & Saari Juhani (2018) Toisen asteen ammatillisten koulutusvalintojen sukupuolittuminen ja nuorten epätyypilliset valinnat. Policy brief 18/2018. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=26202>.

Lisätietoja:

Jenni Lahtinen, tutkija, Nuorisotutkimusseura
jenni.lahtinen@nuorisotutkimus.fi

Tommi Hoikkala, tutkimusprofessori, Nuorisotutkimusseura
tommi.hoikkala@nuorisotutkimus.fi

Sinikka Aapola-Kari, Tutkimusjohtaja, Nuorisotutkimusseura
sinikka.aapola-kari@nuorisotutkimus.fi

Purkutalkoot -hanke toteutetaan osana valtioneuvoston vuoden 2017 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa.

Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja:

Opetusneuvos Sanna Hirsivaara
OKM, Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto
sanna.hirsivaara@minedu.fi

Purkutalkoot

Koulutuksen ja työelämän sukupuolisegregaation purkaminen

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

OTUS

VALTIONEUVOSTON
SELVITYS- JA TUTKIMUSTOI-
MINTA
www.tietokayttoon.fi